

Anna Olkiewicz

Politechnika Koszalińska

RYZIKO W DZIAŁALNOŚCI ROLNICZEJ I UBEZPIECZENIOWE INSTRUMENTY JEGO OGRANICZANIA

RISK IN AGRICULTURAL ACTIVITY AND INSURANCE INSTRUMENTS OF REDUCING IT

Słowa kluczowe: ryzyko, ubezpieczenia, działalność rolnicza

Key words: risk, insurance, rural activity

Abstrakt. W każdej działalności rolniczej występuje wiele rodzajów ryzyka. Mają one wpływ na wyniki osiągane przez gospodarstwa rolne. W procesie zarządzania ryzykiem konieczna jest identyfikacja rodzaju ryzyka oraz zastosowanie odpowiednich metod jego ograniczania. Jednym z najlepszych instrumentów minimalizowania ryzyka w rolnictwie są ubezpieczenia. Polskie ustawodawstwo przewiduje wiele możliwości wykorzystania ubezpieczeń. Państwo zobowiązuje podmioty prowadzące działalność rolniczą do ubezpieczania majątku, upraw, pojazdów. Poza tym dostępne są także ubezpieczenia dobrowolne. Badania dowodzą jednak, że ubezpieczenia są wykorzystywane w sposób niewystarczający.

Wstęp

W stale rozwijającym się otoczeniu społeczno-gospodarczym podmioty wykonujące swoją działalność w zakresie rolnictwa i agrobiznesu, niezależnie od formy prawno-organizacyjnej, wielkości czy doświadczenia, narażone są na występowanie ryzyka i niepewności. Taka sytuacja wynika w szczególności z nieprzewidywalności zdarzeń gospodarczych, pogodowych, zmian klimatu, zmienności cen, restrykcji w handlu zagranicznym, zmian w standardach i normach dotyczących żywności oraz zwiększającej się troski o środowisko naturalne. Te i inne czynniki powodują stałe zagrożenie dla działalności rolnej.

Celem opracowania było usystematyzowanie stanu wiedzy z zakresu ustawowych instrumentów ubezpieczenia działalności rolniczej i możliwości ich wykorzystania.

Material i metodyka badań

W celu dokonania charakterystyki w zakresie podjętej problematyki, przeprowadzono badania literaturowe oraz zbadano akty prawne regulujące ubezpieczenia dedykowane rolnictwu w Polsce. Następnie, po określeniu głównych kategorii ryzyk występujących w rolnictwie przedstawiono ustawowe instrumenty ubezpieczeniowe wspomagające działalność rolniczą. Podstawą ustalenia stopnia wykorzystania dostępnych instrumentów stały się dane statystyczne gromadzone przez GUS w Polsce. W pracy przyjęto założenie (hipotezę), że odpowiednie wykorzystanie ubezpieczeń rolniczych przyczynia się do ograniczenia ryzyka w działalności rolniczej.

Ryzyko i proces zarządzania nim

W literaturze przedmiotu prezentowanych jest wiele rodzajów ryzyka, które występują w działalności rolnej. Ryzyko to zależy od czynników produkcji, finansowych, osobowych, politycznych i ekonomicznych. Wszystkie te czynniki wpłynąć mogą negatywnie na podjęte działania i zmniejszyć ich efektywność. W tabeli 1 przedstawiono rodzaje ryzyk występujących w działalności rolnej.

Tabela 1 Typowe ryzyka występujące w działalności rolniczej

Table 1. Typical risk in the agricultural activity

Przedmiot ryzyka/ <i>The risk subject</i>	Zmiana w planie i niepewność związana jest z/A change in the plan and the uncertainty is linked to
Polityka/ <i>Politics</i>	polityka rządu, opinia publiczna, zmiany ideologii, dogmatów, legislacja, zamieszki (wojna, terroryzm, rozruchy)/ <i>government policy, public opinion, changes of ideology, dogma, legislation, unrest (war, terrorism, riots)</i>
Środowisko/ <i>Environment</i>	zanieczyszczenie, uciążliwości związane z hałasem, zezwolenia, ograniczenia, opinia publiczna, wewnętrzna polityka gospodarcza, prawo ochrony środowiska, praktyka środowiskowa/ <i>pollution, nuisance related to noise, permit restrictions, public opinion, internal economic policy, environmental law, environmental practice</i>
Planowanie/ <i>Planning</i>	wymogi dotyczące uzyskania zezwoleń, koncesji itp., wykorzystanie terenu, socjoekonomiczne wpływy, opinia publiczna/ <i>the requirements for obtaining permits, concessions, etc., land use, socio-economic influences, public opinion</i>
Rynek/ <i>Market</i>	prognozy popytowe, konkurencja, koszt inflacji, stopy procentowe, kursy walut/ <i>forecasts of demand, competition, the cost of inflation, interest rates, exchange rates</i>
Gospodarka/ <i>Economy</i>	polityka podatkowa, koszt inflacji, stopy procentowe, kursy walut/ <i>tax policy, the cost of inflation, interest rates, exchange rates</i>
Finanse/ <i>Finance</i>	upadłość, marże, ubezpieczenie, podział ryzyka/ <i>bankruptcy, margins, insurance, risk sharing</i>
Natura/ <i>Nature</i>	nieprzewidziane warunki terenu, pogoda, trzęsienie ziemi, pożar, eksplozja, odkrycie archeologiczne, wichury, przymrozki, gradobicia, susza, nadmierne opady, powódź, wiosenne przymrozki, ujemne skutki przezimowania/ <i>unforeseen site conditions, weather, earthquake, fire, explosion, archaeological discovery, storms, frost, hail, drought, excessive rainfall, flood, spring frosts, negative effects of winter</i>
Przedsięwzięcie/ <i>Project</i>	opis, polityka zamówień, wymogi co do realizacji, standardy, organizacja (doświadczenie, kompetencje, terminy, dojrzałość), planowanie i kontrola jakości, program, siła robocza i zasoby, komunikacja i kultura/ <i>a description, the procurement policy, requirements of the implementation, standards, the Organization (experience, competence, maturity), planning and quality control, program, manpower and resources, communication and culture</i>
Technika/ <i>Tech</i>	adekwatność projektu, efektywność operacyjna, niezawodność/ <i>the adequacy of the design, operational efficiency, reliability</i>
Człowiek/ <i>Man</i>	błąd, niekompetencja, ignorancja, zmęczenie, umiejętności komunikacyjne, kultura, praca w ciemności lub w porze nocnej/ <i>error, incompetence, ignorance, communication skills, culture, work in the dark or at night</i>
Przestępczość/ <i>Crime</i>	brak zabezpieczeń, wandalizm, kradzież, oszustwo, korupcja/ <i>the lack of security, vandalism, theft, fraud, corruption</i>
Bezpieczeństwo/ <i>Safety</i>	regulaminy (BHP, pracy itp.), szkodliwe substancje, wypadki, zalania, eksplozje, upadki, pożar/ <i>regulations (health and safety at work, labour, et.), harmful substances, accidents, spills, explosions, falls, fire</i>
Prawo/ <i>Law</i>	zmiany w prawie wewnętrznym, prawie kraju kontrahenta, prawie międzynarodowym (np. prawie Wspólnot Europejskich)/ <i>changes in national and foreign law, (e.g. European law)</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Merna, Faisal 2008, Hampton, John 2009]

Source: own study based on [Merna, Faisal 2008, Hampton, John 2009]

W zachodniej literaturze autorzy podkreślają konieczność stosowania systemowego podejścia do problemu ryzyka finansowego. Wskazuje się na siedmiostopniową procedurę (IMPROVE), która ma polepszyć zarządzanie ryzykiem [Clarke 1989], tj.:

- 1) identification – identyfikacja ryzyka,
- 2) measurement – pomiar ryzyka,
- 3) projection – prognoza ryzyka;
- 4) risk assessment – ocena ryzyka,

- 5) options review – przegląd możliwości,
- 6) valuations – ocena możliwości,
- 7) execution – wykonanie.

Pierwszy etap, tzn. identyfikacja ryzyka (*identification*), ma na celu ustalenie, z jakim typem ryzyka gospodarstwo rolne ma do czynienia. Pomiar ryzyka (*measurement*) obejmuje odpowiednie skalkulowanie konsekwencji ryzyka, pozwala odpowiedzieć na pytanie, czy ryzyko to należy podjąć, bo straty będą minimalne, czy też konsekwencje ryzyka są niebezpieczne dla sytuacji finansowej podmiotu i konieczne jest zastosowanie instrumentów ograniczających skutki ryzyka. Prognoza ryzyka i jego skutków (ang. *projection*) powinna być przeprowadzona przez podmioty przed każdą decyzją gospodarczą, co wiąże się z antycypacją możliwych konsekwencji jego zrealizowania i zbadania ich wpływu na sytuację podmiotu. Ocena ryzyka (*risk assessment*) powinna być warunkiem *sine qua non* przy podejmowaniu działań, które charakteryzują się znaczną rozbieżnością warunków działania. Gospodarstwa, które zdywersyfikują swoją działalność oraz rynki zbytu są również narażone na ryzyko strat, trzeba jednak przyznać, że możliwość odniesienia sukcesu także wzrasta. Konieczna staje się więc ocena, czy ryzykowne działanie w ogóle należy podjąć. W chwili określenia ryzyka, na jakie jest narażone gospodarstwo rolne, osoby je prowadzące stają przed wyborem różnych możliwości, które mogą być zastosowane, aby je ograniczyć, a czasami wyeliminować (*options review*). W działalności rolnej te możliwości to m.in.: sposoby zabezpieczeń wymagane od kontrahentów, warunki płatności, ubezpieczenia, ustanawianie rezerw na pokrycie ewentualnych strat. W kolejnym etapie metody powinny być poddane ocenie ich ewentualnej efektywności i kosztów (*valuation*). Następnym i ostatnim krokiem do usprawnienia zarządzania ryzykiem jest wybór odpowiedniego sposobu zabezpieczenia się przed ryzykiem i zastosowanie go w praktyce (*execution*). Poszczególne etapy w ramach procesu zarządzania ryzykiem powinny przygotować i uświadomić podmiotowi prowadzącemu gospodarstwo rolne wszystkie możliwe skutki ryzyka, a także wskazać na możliwości wyeliminowania tych najbardziej negatywnych.

Instrumenty ubezpieczeniowe wspierające zabezpieczanie ryzyka

Wśród wielu metod i instrumentów radzenia sobie z ryzykiem w działalności rolniczej, duże znaczenie mają ubezpieczeniom majątkowym. Ubezpieczenie można definiować na różne sposoby. W aspekcie ekonomicznym jest to urządzenie gospodarcze zapewniające pokrycie przyszłych potrzeb majątkowych, wywołanych u poszczególnych jednostek przez odznaczające się pewną prawidłowością zdarzenia losowe w drodze rozłożenia ciężaru tego pokrycia na wiele jednostek, którym te same zdarzenia losowe zagrażają [Lazowski 1948]. Z punktu widzenia organizacyjno-finansowego ubezpieczenie to scentralizowany fundusz ubezpieczeniowy pochodzący z wpłat wnoszonych na ten fundusz przez jego uczestników. W aspekcie prawnym ubezpieczenie jest stosunkiem prawnym łączącym ubezpieczyciela z ubezpieczającym, na podstawie którego zakład ubezpieczeń zobowiązuje się spełnić określone świadczenie w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku, a ubezpieczający zobowiązuje się zapłacić składkę [Kodeks cywilny, Dz.U. 2014, poz. 121]. Głównymi aktami prawnymi, które regulują zagadnienia dotyczące ubezpieczeń rolniczych są:

- ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny,
- ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej,
- ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych,
- ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich oraz akty wykonawcze do ww. ustaw.

Wymienione akty prawne wprowadzają dla rolnictwa system ubezpieczeń dobrowolnych, obowiązkowych i przymusowych. W tabeli 2 przedstawiono instrumenty finansowe przewidziane w polskim prawie. Z danych w tabeli 2 wynika, że ustawowy system ubezpieczeń rolniczych opiera się na ubezpieczeniach obowiązkowych, przymusowych i dobrowolnych [Brodecki 2011]. Pierwsza grupa ubezpieczeń obejmuje ubezpieczenia OC oraz obowiązkowe ubezpieczenie

Tabela 2. Ustawowe instrumenty ubezpieczeń w rolnictwie

Table 2. Statutory insurance instruments for agriculture

Typ ubezpieczenia/ <i>Insurance type</i>	Ubezpieczenia obowiązkowe/ <i>Obligatory insurance</i>	Ubezpieczenia przymusowe/ <i>Compulsory insurance</i>	Ubezpieczenia dobrowolne/ <i>Voluntary insurance</i>	
			z dopłatą Skarbu Państwa/ <i>Treasury of surcharge</i>	bez dopłat Skarbu Państwa/ <i>without the surcharge of Treasury</i>
Rodzaj ubezpieczenia/ <i>Type of insurance</i>	obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego/ <i>required civil liability insurance of farmers with farm ownership</i> obowiązkowe ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego/ <i>required insurance of buildings included in the agricultural holding</i> obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych w odniesieniu do pojazdów użytkowanych w rolnictwie/ <i>required motor vehicle liability insurance in respect of vehicles used in agriculture</i>	obowiązkowe ubezpieczenia upraw od określonego ryzyka wystąpienia skutków zdarzeń losowych w rolnictwie/ <i>mandatory crop insurance from a particular risk of mishap effects in agriculture</i>	ubezpieczenie upraw rolnych/ <i>insurance of agricultural crops</i> ubezpieczenie zwierząt gospodarskich/ <i>livestock insurance</i>	ubezpieczenie mienia w gospodarstwie rolnym / <i>farm property insurance</i> ubezpieczenie maszyn rolniczych, tzw. Agro-casco/ <i>machinery insurance</i>
Miejsce regulacji/ <i>Act of regulation</i>	<i>Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych/Act of 22 May 2003, compulsory insurance, insurance guarantee fund and Polish Office Communication Insurers</i>	<i>Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich/The Act of July 7 2005 on insurance of agricultural crops and livestock</i>	<i>Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich/The Act of July 7, 2005. on insurance of agricultural crops and livestock</i>	<i>Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej/Law of 22 May 2003. of the business of insurance</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustaw: o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych oraz o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich

Source: own study based on acts: compulsory insurance, insurance guarantee fund and Polish Office Communication Insurers, insurance of agricultural crops and livestock

budynków. Zgodnie z art. 44 *Ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych* [Dz.U. 2013. poz. 392 j.t.] rolnik jest obowiązany do zawarcia umowy ubezpieczenia OC rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego. Umowę ubezpieczenia OC rolników zawiera się na 12 miesięcy. Ubezpieczenie to obejmuje szkody [art. 53 ustawy]:

- 1) w mieniu wyrządzone rolnikowi przez osoby pracujące w jego gospodarstwie rolnym lub pozostające z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym albo osobom pozostającym z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub pracującym w jego gospodarstwie rolnym;
- 2) spowodowane przeniesieniem chorób zakaźnych nie pochodzących od zwierząt;
- 3) w mieniu spowodowane wadą towarów dostarczonych przez osobę objętą ubezpieczeniem albo wykonywaniem usług; jeżeli skutek tych wad nastąpiła szkoda na osobie, zakład ubezpieczeń nie ponosi odpowiedzialności tylko wtedy, gdy osoba objęta ubezpieczeniem wiedziała o tych wadach;
- 4) powstałe wskutek uszkodzenia, zniszczenia, utraty lub zaginięcia rzeczy wypożyczonych lub przyjętych przez osobę objętą ubezpieczeniem OC rolników do użytkowania, przechowania lub naprawy;
- 5) polegające na utracie gotówki, biżuterii, dzieł sztuki, papierów wartościowych, wszelkiego rodzaju dokumentów oraz zbiorów filatelistycznych, numizmatycznych i innych;
- 6) polegające na zanieczyszczeniu lub skażeniu środowiska;
- 7) wynikiłe z kar pieniężnych, grzywn sądowych i administracyjnych, a także kar lub grzywn związanych z należnościami wobec budżetu państwa.

Odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń za szkody z tytułu OC rozpoczyna się od dnia zawarcia umowy ubezpieczenia. Ponadto na rolnika nakłada się obowiązek ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z tytułu posiadania pojazdów mechanicznych za szkody związane z ruchem tych pojazdów. To ubezpieczenie stanowi część systemu ubezpieczeń obowiązkowych dla wszystkich posiadaczy pojazdów mechanicznych w Polsce.

Kolejnym rodzajem ubezpieczeń wprowadzonych przez *Ustawę z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich* [Dz.U. 2005, 150, 1249] jest ubezpieczenie upraw od określonego ryzyka wystąpienia skutków zdarzeń losowych w rolnictwie. Ubezpieczenie to w ustawie definiowane jest *expressis verbis* jako ubezpieczenie obowiązkowe, jednak w literaturze pojawiają się poglądy, że stanowi ono tak naprawdę rodzaj ubezpieczenia przymusowego, nie jest bowiem ubezpieczeniem OC [Nawracała 2010]. Obowiązek zawarcia tego ubezpieczenia ciąży na rolniku, który uzyskał płatności bezpośrednio w rozumieniu przepisów o płatnościach w ramach systemu wsparcia bezpośredniego. Rolnik korzystający z dopłat zobowiązany jest zawrzeć umowę ubezpieczenia obowiązkowego upraw (zbóż, kukurydzy, rzepaku, rzepiku, chmielu, tytoniu, warzyw gruntowych, drzew i krzewów owocowych, truskawek, ziemniaków, buraków cukrowych lub roślin strączkowych) od ryzyka wystąpienia szkód spowodowanych przez powódź, suszę, grad, ujemne skutki przezimowania lub przymrozki wiosenne. Obowiązek ubezpieczenia uważa się za spełniony, jeżeli od 1 lipca roku następującego po roku, za który rolnik uzyskał płatności bezpośrednio, w okresie 12 miesięcy ochroną ubezpieczeniową objęte jest co najmniej 50% powierzchni upraw określonych w ustawie. Dodatkowo ustawa wprowadza sankcję w postaci opłaty za niespełnienie tego obowiązku.

Polskie prawo przewiduje również wsparcie dla gospodarstw rolnych w postaci dopłat do ubezpieczeń dobrowolnych. Instrument ten ma zachęcać i promować ubezpieczenie jako jeden z podstawowych instrumentów ograniczania ryzyka związanego z działalnością rolniczą. Przedmiotowe dopłaty stosowane są przy zawieraniu umów ubezpieczenia:

- 1) upraw zbóż, kukurydzy, rzepaku, rzepiku, chmielu, tytoniu, warzyw gruntowych, drzew i krzewów owocowych, truskawek, ziemniaków, buraków cukrowych lub roślin strączkowych, od zasiewu lub wysadzenia do ich zbioru, od ryzyka wystąpienia szkód spowodowanych przez huragan, powódź, deszcz nawalny, grad, piorun, obsunięcie się ziemi, lawinę, suszę, ujemne skutki przezimowania oraz przymrozki wiosenne lub

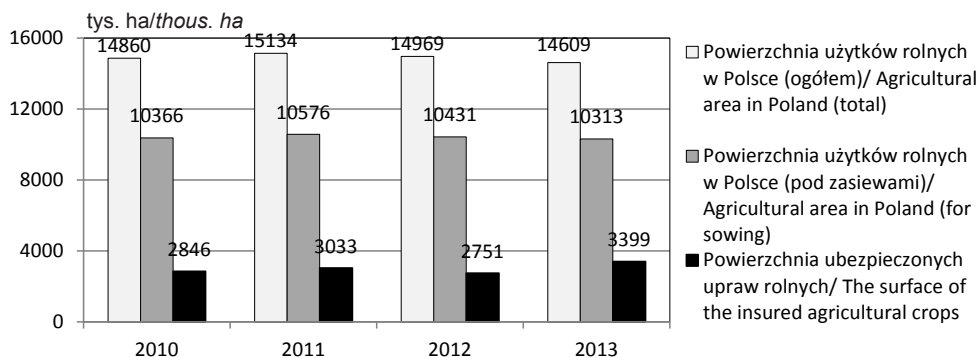
- 2) bydła, koni, owiec, kóz, drobiu lub świń od ryzyka wystąpienia szkód spowodowanych przez huragan, powódź, deszcz nawalny, grad, piorun, obsunięcie się ziemi, lawinę oraz w wyniku uboju z konieczności.

Państwo kontroluje sposób i wartość zawieranych umów. Ubezpieczenia te bowiem mogą być oferowane wyłącznie przez zakłady ubezpieczeń, które zawarły z ministrem właściwym do spraw rolnictwa umowy w sprawie dopłat. Ponadto wprowadzono limity dopłat do tych ubezpieczeń. Wartość limitów określa co roku umowa zawarta z ministrem właściwym do spraw rolnictwa.

Towarzystwa ubezpieczeniowe oferują całą gamę ubezpieczeń, które nie są wskazane w ustawach rolniczych, ale których zawarcie dopuszcza się na podstawie zasady swobody umów oraz ustawy o działalności ubezpieczeniowej. Z takich szczególnych ubezpieczeń warto wymienić: ubezpieczenie pasiek, ubezpieczenie zwierząt futerkowych od padnięcia i uboju z konieczności, ubezpieczenie drobiu, ubezpieczenie hodowli i chowu stawowego ryb.

Wielość ubezpieczeń, ich rodzajów oraz pomocy państwa w tym zakresie pozwala na stwierdzenie, że działalność rolnicza może być skutecznie chroniona przy wykorzystaniu narzędzi ubezpieczeniowych. Z danych statystycznych wynika jednak, że w latach 2010-2013 średnio tylko np. około 28% zasianych powierzchni upraw rolnych było ubezpieczonych. W tabeli 3 i na rysunku 1 przedstawiono dane dotyczące ogółu powierzchni użytków rolnych w Polsce, powierzchni pod zasiewami oraz powierzchni ubezpieczonych użytków rolnych [Rocznik statystyczny... 2015].

Prezentowane dane pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że ubezpieczenia dobrowolne w Polsce są instrumentem jeszcze nie do końca wykorzystanym i że rynek ubezpieczeń rolniczych ma szansę na duży rozwój. Pozytywną rolę w tym zakresie może odegrać państwo przy założeniu kontynuacji dopłat do ubezpieczeń. Sami prowadzący gospodarstwa rolne muszą też zrozumieć, że konieczne jest wykorzystywanie metod ograniczania ryzyka swej działalności innych niż samofinansowanie i pozyskiwanie kredytów na działalność.

Rysunek 1. Obszar użytków rolnych w Polsce wraz z powierzchnią upraw i powierzchnią upraw ubezpieczonych

Figure 1. The area of farmland in Poland together with the surface and the surface of the insured crop

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS [Rocznik statystyczny... 2015]

Source: own study based on [Rocznik statystyczny... 2015]

Tabela 3. Udział ubezpieczonych upraw rolnych pod zasiewem
Table 3. The percentage of insured agricultural crops for sowing

Wyszczególnienie/Specification	Udział ubezpieczonych/Share of insured [%]			
	2010	2011	2012	2013
Powierzchnia ubezpieczonych upraw rolnych – pod zasiewem/ The surface of the insured agricultural crops – for sowing	27,5	28,7	26,4	33,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS [Rocznik statystyczny... 2015]

Source: own study based on [Rocznik statystyczny... 2015]

Wnioski

Ubezpieczenia rolnicze pełnią ważną rolę w stymulowaniu inwestycji rolniczych oraz stabilizują dochody gospodarstw rolnych. Na polskim rynku ubezpieczeń istnieje wiele instrumentów wprowadzonych ustawowo i wiele towarzystw oferuje produkty dedykowane tej specyficznej działalności, jaką jest rolnictwo. Należy zauważyć, że ważną rolę w zabezpieczaniu ryzyka związanego z działalnością rolną odegrały również polskie władze, wprowadzając obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego i obowiązkowe ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych, a także przymusowe ubezpieczenie upraw, w przypadku otrzymania przez rolnika płatności bezpośrednich. Takie działania wymusiły stosowanie ubezpieczeń w rolnictwie. Ważne jednak jest również, aby rolnicy zrozumieli konieczność dobrowolnego ubezpieczenia się. To pozwoli na znaczną redukcję ich ryzyka, a czasami na całkowite jego wyeliminowanie.

Literatura

- Brodecki Z. (red.). 2011: *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz. Tom I. Komentarz do przepisów prawnych o funkcjonowaniu rynku ubezpieczeń*, C.H BECK, Warszawa.
- Clarke B.W. 1989: *Handbook of international credit management*, Aldershot, Gower, 85.
- Risks in agriculture and their assessment* 2012: Girdziute, Research for Rural Development, nr 2, 197-202.
- Hampton John J. 2009: *Fundamentals of enterprise risk management: How top companies assess risk, manage exposures, and seize opportunities*, American Management Association.
- Lazowski J. 1948: *Wstęp do nauki ubezpieczeń*, Warszawa, 10.
- Merna T., Faisal F. 2008: *Corporate risk management*, EBSCO Publishing.
- Rocznik statystyczny rolnictwa*. 2015: GUS, Warszawa.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny*, Dz.U. 2014, poz. 121 j.t.
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej*, Dz.U. 2013, poz. 950 j.t.
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, ubezpieczeniowym funduszu gwarancyjnym i polskim biurze ubezpieczycieli komunikacyjnych*, Dz.U. 2013, poz. 392 j.t.
- Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich*, Dz.U. 2005, 150, 1249.

Summary

In any agricultural activity, there are multiple risks. They have an impact on the results achieved by the farms. In the process of risk management it is necessary to identify risks and to use appropriate methods of risk reduction. One of the best instruments for risk protection in agriculture is insurance. Polish legislation provides a number of opportunities to uses of insurance. The State requires traders to insure property, crops, vehicles. Besides, it is possible also to use the voluntary insurance. The surveys show, however, that the use of insurance is insufficient.

Adres do korespondencji
dr Anna Olkiewicz
Politechnika Koszalińska, Wydział Nauk Ekonomicznych
ul. Kwiatkowskiego 6E
75-950 Koszalin
tel. 604 896 728
e-mail: aolkiewicz@wp.pl